

Samiske kvinner utsatt for vold og overgrep i oppveksten: En interseksjonell tilnærming til fortellinger om å få hjelp av barnevernet

Sammendrag:

I denne artikkelen har vi undersøkt fortellingene til samiske volds- og overgrep utsatte kvinner når det gjelder det å få hjelp av barnevernet. Problemstillingen er: *hva forteller samiske kvinner med vold- og overgrepserfaringer i oppveksten om opplevelsen av hjelp fra barnevernet og andre instanser? Hvordan kan vi forstå deres opplevelse i et interseksjonalitetsperspektiv?* Datamaterialet består av dybdeintervju med fem samiske kvinner som har opplevd vold og overgrep. Resultatet viser at kvinnene forteller at de ikke fikk tilstrekkelig hjelp og beskyttelse av barnevernet eller andre instanser. I diskusjonsdelen drøfter vi hvilken betydning ulike identitetskategorier og samspillet mellom disse har på kvinnenenes livsbetingelser. Vi peker på at barnevernet og andre instanser mangler kunnskap om samvirkende diskriminering, kulturelle forhold og om langtidseffektene av fornorsking.

Nøkkelord: Samiske kvinner, samiske barn, barnevern, interseksjonalitet, vold, overgrep

Abstract:

This article explores the stories of a sample of Sámi women with childhood experience of violence and abuse about receiving help from child welfare services. The research question is: *What do Sámi women exposed to childhood violence and abuse tell us about their experience with help from child welfare services and other welfare services? How can we understand their experiences from an intersectionality perspective?* The data includes interviews with five Sámi women who have experienced violence and abuse. In the results, the women share their experiences about not receiving sufficient help from child welfare services or other welfare services. We discuss the significance of identity categories and the interaction between these on the women's living conditions. We point out that the child welfare services and other welfare services lacked knowledge about interacting discrimination, cultural conditions and about the long-term effects of Norwegianization.

Key words: Sexual abuse, sami women, sami children, child welfare services

Innledning

Vold og overgrep i den samiske befolkningen har fått økt oppmerksom de siste årene, men anses fremdeles å være et underutforsket felt (Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter, 2018; Øverli & Bergman, 2019). En sentral studie viste at flere samer enn ikke-samer rapporterte om utsatthet for flere typer vold, og at en betydelig høyere andel samiske kvinner enn ikke-samiske kvinner har opplevd emosjonell, fysisk og seksuell vold (Eriksen et al., 2015). Det understøttes av internasjonal forskning at urbefolkning rapporterer om høyere forekomst av vold og overgrep sammenlignet med majoritetsbefolkningen (Brzozowski et al., 2006; Curtis et al., 2002; Daoud et al., 2013; Payne et al., 2013).

Uavhengig av etnisitet, vet man at mange opplever mer enn én form for vold – at det er overlapp mellom seksuell vold, fysisk vold, psykisk vold og omsorgssvikt (Dale et al., 2023; Felitti et al., 1998; Finkelhor et al., 2011; Thoresen et al., 2015). Vold og overgrep kan føre til helseplager, kognitive svakheter, emosjonelle vansker og en svekket livskvalitet (Dale et al., 2023; Mossige & Stefansen, 2007, 2016; Thoresen & Myhre, 2014).

Målet med denne artikkelen er å undersøke samiske volds- og overgrepsutsatte kvinners fortellinger om sine opplevelser, både forventinger til og erfaringer med, hjelp fra barnevernet og andre instanser. Vi ønsker å undersøke hvordan kvinnene knytter sine fortellinger om hjelp fra barnevernet til ulike forhold, som det å være same, barn eller kvinne. Ved å analysere ulike sider av deres forståelse av hjelpen fra barnevernet og andre instanser, kan sammensatte prosesser knyttet til minoriteters erfaringer tre fram. Problemstillingen vi belyser er; *hva forteller samiske kvinner med vold- og overgrepserfaringer i oppveksten om opplevelsen av hjelp fra barnevernet og andre instanser? Hvordan kan vi forstå deres opplevelse i et interseksjonalitetsperspektiv?* Det empiriske grunnlaget er kvalitative intervjuer med fem samiske kvinner som har vokst opp med vold og overgrep. Vi inkluderer omsorgssvikt i vår anvendelse av terminologien *vold og overgrep*, i tråd med begrepsavklaringen til Verdens helseorganisasjon (Krug, 2002). Det teoretiske rammeverket er interseksjonalitetsperspektivet som handler om hvordan et mangfold av identiteter til sammen kan bidra til diskriminering (Crenshaw, 1991).

Samer som er utsatt for vold og overgrep

Kunnskapen vi har per i dag om samer utsatt for vold og overgrep, er knapp. Både samer og ikke-samer opplever temaer som vold, overgrep, rus og psykisk helse som tabubelagte

(Bongo, 2012; Dagsvold et al., 2015; Øverli et al., 2017). Samtidig vet vi også at personers etnisitet, seksuelle orientering, funksjonsevne og lignende faktorer kan skape barrierer mot å be om hjelp ved vold og overgrep (Fjær et al., 2013; Holthe et al., 2016). Flere beskriver det som en *taushetskultur* om vold og overgrep i samiske samfunn (Balto, 1991; Thorslund & Kiil, 2022; Øverli et al., 2017), mens andre viser til at det ikke er etnisk forskjell når det kommer til å fortelle om voldserfaringer (Eriksen, 2017). Det er få som forteller, og det kan gå mange år før noen forteller (Steine et al., 2017; Thoresen & Hjemdal, 2014). Andre studier viser at tabubelagte temaer som vold og overgrep kan gjøre det vanskelig for slekt og nettverk å få innpass i en familie og komme i posisjon til å hjelpe barn (Gerhardsen, 2010; Kemi, 2000; Nergård, 2005). Noen ganger beskytter familie og slekt den som begår vold eller som ruser seg fremfor barnet eller den som er voldsutsatt (Kemi, 2000; Kuokkanen, 2014). Samiske storfamilier kan dermed ha føringer for hvilke temaer det er lov til å snakke om, hvem det er lov til å omtale ved vold og overgrep, og normer for å bevare minoritetens eller slektas omdømme. Slike føringer kan også hindre voldsutsatte fra å be om hjelp ved vold og overgrep (Eriksen, 2020). Det kan også være vanskeligere å be om hjelp i lokalsamfunn der «alle kjenner alle» (Grøvdal et al., 2014).

Forskning om barnevernets arbeid i møte med samer, viser store mangler over år når det kommer til tillit og kulturell forståelse (Angell et al., 2022; Boine, 2012; Eidheim & Stordahl, 1998; Nergård, 2011; Saus, 2003; Saus & Boine, 2008; Tronvoll et al., 2004). Mange samiske lokalsamfunn kjennetegnes av lange avstander og lav sentralitet (Meld. St. nr. 37 (2020-2021)). Det kan medføre utfordringer i sosialt arbeid knyttet til både det å være en hjelper og det å være en privatperson med mange og tette relasjoner til andre i lokalsamfunnet (Gerhardsen, 2010; Haugland, 2016). Forskning innen helse- og omsorgsarbeid har pekt på helsepersonell sin oppfatning av at samene tar vare på hverandre og er motvillige til å ta imot hjelp, noe som også kan hindre ansatte å hjelpe de som trenger det (Blix & Hamran, 2017). En annen omtalt oppfatning som kan hindre at samer får hjelp ved vold og overgrep, er en forståelse av at den samiske kvinnen og mannen er spesielt sterke, noe som kan skape oppfattelsen av at de tåler livsbelastninger bedre enn andre (Kuokkanen, 2014). Øverli et al. (2017) sin undersøkelse om hjelpeapparatets og politiets erfaringer med vold i nære relasjoner i samiske samfunn belyser viktigheten av samisk språk- og kulturkompetanse hos hjelpeapparat og politi, da det kan føre til økt tillit i møte med samer utsatt for vold og overgrep.

Fornorsking og dens ettervirkninger

Den samiske befolkningen har over generasjoner vært utsatt for kolonisering og en omfattende fornorskingspolitikk. Fornorskingspolitikken fra 1850-tallet hadde som formål å gjøre samene til nordmenn, noe som medførte at mange mistet det samiske språk, kultur, identitet og leveste. I dag er dette tapet skambelagt for mange samer (Minde, 2005; Minde & Vars, 2016). Nergård (1992) beskriver smerten og skammen som blir påført mennesker når de har forsøkt å tilpasse seg assimileringsspresset. Det å ha tapt en samisk barndom, kan komme til uttrykk som usikkerhet i egen identitet og dyp bitterhet (Nergård, 1994). Saus (2003) og Minde (2005) bruker begrepet *kulturell smerte* for å beskrive de psykososiale konsekvensene av fornorskingen, som tap av familieband og kulturell tilknytning. Sannhets- og forsoningskommisjonen (2023) som nylig overleverte sin rapport til Stortinget, viser hvordan fornorskingsens langtidseffekter gjennom holdninger og strukturer kan anses å fremdeles vedvare.

Flere publikasjoner viser at samer har lavere tillit til offentlige tjenester på grunn av fornorskingsprosessen (Keskitalo, 2018; Midtbøen & Lidén, 2015; Nordland politidistrikt, 2017; Saus et al., 2018; Silviken et al., 2014). Samer opplever i tillegg hyppigere enn ikke-samer stigmatisering, hatefulle ytringer, hverdagsrasisme, diskriminering og mobbing fra både privatpersoner og offentlige ansatte (Hansen, 2022). Flere mener at fornorskingsprosessen også må ses i sammenheng med vansker med psykisk stress, rus, vold og overgrep i den samiske befolkningen (Kuokkanen, 2015; Smith, 2005; Øverli et al., 2017). Dette sett sammen med en lavere tillit til offentlige instanser, kan føre til at mange ikke søker hjelp ved vold og overgrep (Øverli et al., 2017).

Barnevernets kulturelle kompetanse

Barnevernet i Norge har lenge blitt kritisert for at arbeidet ikke er godt nok tilpasset samisk samfunn, kultur og språk (Eidheim & Stordahl, 1998; Saus, 2003). Kritikken mot barnevernet har blant annet handlet om manglende utgangspunkt i samiske familiers kontekster, hensyn til slekts- og nettverkssystemer, å flytte samiske barn vekk fra sin kultur og i norske fosterhjem (Nergård, 2011), og at barnevernet ikke tar nok hensyn til samiske oppdragelsesidealer (Boine, 2012). Saus et al. (2018) fant i en utredning tilknyttet kompetansehevende tiltak, kompetansemiljø og ivaretagelse av samiske barn i institusjon, at det var behov for økt kompetanse om samisk språk og kultur på både statlig og kommunalt nivå i barnevernet (Saus

et al., 2018). Angell et al. (2022) fant at barnevernet i samiske kommuner har utfordringer med å ivareta samiske barns rettigheter på alle nivå, både ved rekruttering av samiske fosterhjem og det å sikre tilstrekkelig språk- og kulturkompetanse blant ansatte. Saus (2003, 2019) har trukket fram viktigheten av at barnevernet både ser på samiske barns rett til og et behov for ikke å bli utsatt for diskriminering eller bli hindret fra å utøve og nyte godt av sin kultur. Forskningen om barnevernets kulturelle forståelse siden 90-tallet, viser at det fremdeles er et stort behov for at barnevernets arbeid tilpasses samiske familier.

Den samiske befolkningen er en mangfoldig gruppe, både når det kommer til kultur og språk. Denne mangfoldigheten krever at det sosiale arbeidet utføres med en *kulturell kompetanse*, noe som handler om å gi tjenester som er kulturelt tilpasset, men samtidig har analytisk innfallsvinkel som ivaretar helheten og kompleksiteten i familienes situasjon (Weaver, 2004). Ifølge Saus (2010) omfatter *kulturell kompetanse* både holdninger, kunnskap og ferdigheter. Barnevernsansatte bør i sitt arbeid ha en handlingskompetanse der disse elementene inngår samt et kontekstuellet perspektiv. Barnevernet vil da kunne tilby kulturelt tilpassede møter og tjenester forankret i en helhetlig forståelse av hver enkelt families behov, situasjon og historie (Saus et al., 2018). Det er en utfordring dersom barnevernet møter minoriteter med *kulturalisering*. Det innebærer at etnisk minoriteters vansker forklares med ensidige og forenklete forståelser av kultur, og at en ikke ser individuelle eller strukturelle vansker (Bø, 2010, 2015; Rugkåsa et al., 2015). Utfordringen med kulturalisering er at barnevernsansatte da ikke tar hensyn til de bakenforliggende strukturelle årsakene, som for eksempel diskriminering eller fattigdom, eller samvirke mellom disse. Med et kontekstuellet perspektiv vil analysen inkludere helheten og kompleksiteten, samtidig som den ivaretar retten som samiske barn har gjennom barnekonvensjonen og urfolkskonvensjonen til å nyte godt av sin kultur og sitt språk (Saus, 2003).

Interseksjonalitetsperspektivet

Begrepet *interseksjonalitet* er hentet fra ordet *intersection* som betyr veikryss. Begrepet ble utviklet av Crenshaw (1989) som gjennom sitt arbeid viste hvordan marginalisering og diskriminering av fargede kvinner ikke kun handler om én sosial kategori – som å være svart, kvinne eller muslim. Hun viste at samvirke mellom ulike sosiale kategorier kan virke diskriminerende ved at forsterker hverandre. Det ga mindre tilgang til ressurser og innflytelse sammenlignet med majoriteten. Sammenfallende sosiale kategorier kan være etnisitet, kjønn,

alder, religion, seksualitet og funksjonsnedsettelse. Jo flere sosiale kategorier man tilhører som gir opplevelser av marginalisering, jo sterkere blir marginaliseringseffekten. Dette samvirke mellom flere sosiale kategorier kalles *interseksjonalitet*. Metaforet innebærer at det i et veikryss er vanskeligere å manøvrere jo flere veier og biler som møtes (Crenshaw, 1989). Crenshaws arbeid viste i tillegg at samvirke mellom de ulike sosiale kategoriene, også kalt mangfoldige identiteter, påvirket livs- og levekår (Crenshaw, 1991). I vårt arbeid skal vi analysere *hva* samiske kvinner med vold- og overgrepserfaringer i barndommen forteller om sin opplevelse av hjelp fra barnevernet og andre instanser, og *hvordan* de forteller det frem ut fra det vi vil kalle *identitetskategorier*.

Et interseksjonalitetsperspektiv bidrar til en bredere forståelse av hvordan individer eller grupper med sammenfallende sosiale kategorier diskrimineres og hindres tilgang til de samme rettighetene, beskyttelsen og privilegiene som andre. Til sammen forsterker de den samlede effekten av diskriminering og undertrykking (Berg et al., 2010). Når ulike sosiale kategorier virker sammen, omtales det også som kryssende diskriminering (Nustad, 2023).

Interseksjonalitetsperspektivet vektlegger de strukturelle og dynamiske konsekvensene av interaksjon mellom ulike sosiale kategorier (Gressgård, 2013). I vår studie leder dette til spørsmål knyttet til om kvinnene opplever strukturelle og dynamiske hindringer på grunnlag av deres opplevde sosiale kategorier og om det har påvirket deres mulighet til å få best mulig hjelp fra barnevernet og andre instanser. Interseksjonalitet gir en inngang til å undersøke om de samiske volds- og overgrepsutsatte kvinnene opplever å tilhøre sosiale kategorier og om de opplever et samvirke mellom dem, for eksempel både som barn og same. Hvis det gjør det, er vi interesserte i om et slikt samvirke forsterkes og forstås som et hinder mot å få best mulig hjelp. Denne tilnærmingen kobler makt og ulikhet til mulighetene til å agere som subjekter opp mot storsamfunnets strukturer, mot institusjonelle praksiser og rådende ideologier (De los Reyes & Mulinari, 2005).

Metode

Artikkelen er en del av et doktorgradsprosjekt om ulike perspektiver på håndtering av seksuelle overgrep i samiske lokalsamfunn.

Utvalg og rekruttering

Artikkelen bygger på kvalitative intervjuer med fem samiske kvinner utsatt for vold og overgrep i oppveksten. Kriteriene for å delta var det å være voksen, samisk og ha vært utsatt for seksuelle overgrep i oppveksten. Fire av fem kvinner hadde også vært utsatt for omsorgssvikt. Rekrutteringen ble gjort via snøballmetoden. Det handler om at man rekrutterer gjennom deltakernes nettverk, noe som anses egnet når det er særlig vanskelig å få tilgang til informanter (Biernacki & Waldorf, 1981; Browne, 2005). Første kontakt gikk til en fagperson fordi vedkommende hadde uttalt seg i media om overgrep i samiske lokalsamfunn.

Fagpersonen forespurte den første deltakeren, og kvinnen tok kontakt og ønsket å delta. Den neste kvinnen tok kontakt etter å ha hørt om det første intervjuet. To av kvinnene ble kontaktet direkte da de hadde uttalt seg offentlig om sine erfaringer. En av disse omtalene bidro til at den siste kvinnen tok kontakt med ønske om å delta. Tre av intervjuene ble gjort via Teams, ett via telefon og ett ansikt-til-ansikt. Dette var etter kvinnenes ønsker. Alle var opptatt av å snakke åpent om sine erfaringer i håp om at det kan hjelpe andre. Intervjuene ble tatt opp på lydbånd, varte mellom 1 og 2 timer, og ble deretter transkribert ordrett.

Deltakerne var i 30-, 40- og 50-årene. Fire snakket både samisk og norsk, mens en snakket kun norsk. I presentasjonen har vi gitt dem fiktive navn. Ella og Sofie mottok hjelpetiltak fra barnevernet i oppveksten. Sara husker barnevernet var på besøk i oppveksten, men var ikke kjent med hjelpetiltak. Maria og Inga var ikke i kontakt med barnevernet som barn, men fortalte om deres forventinger til å få hjelp. Alle kvinnene vokste opp i en tid der enten barnevernloven av 1953 eller 1992 var gjeldende. I henhold til barnevernloven av 1953 hadde ikke barn rett til å bli hørt (slik som ved barnevernloven av 1992 § 1-6), men de skulle likevel ha mulighet til å uttale seg i henhold til barnevernloven § 8. Det kunne bli iverksatt tiltak når deres fysiske eller psykiske helse var utsatt for skade eller alvorlig fare jf. barnevernloven av 1953 § 16. Barnekonvensjonen ble ratifisert i 1989 og urfolkskonvensjonen i 1990, og begge konvensjonene ga kvinnene rett til at det ble tatt hensyn til at de var samer (Saus, 2003).

Analysesstrategi

Analysen er inspirert av Braun og Clarke (2019) sin reflekssive tematiske analyse. De beskriver kvalitative analyser som en fasepreget prosess fra koding til utvikling av tema (Braun & Clarke, 2019). I vår analyse har datamaterialet blitt lest gjennom flere ganger, og deretter ble det utført systematiske gjennomganger av kvinnenes fortellinger ved hjelp av

analyseprogrammet Nvivo. Kodene ble først sortert i temaer og deretter gruppert i undertemaer, prosessen ble gjennomført flere ganger. Vi kom frem til fire hovedtemaer: Opplevelsen av 1) mangelfull hjelp og beskyttelse på grunn av den man er, 2) å tilhøre et folk utsatt for fornorsking 3) forskjellsbehandling fra flere instanser fordi man er same, og 4) å ha flere identiteter.

Begrensninger og metodiske refleksjoner

En begrensning med undersøkelsen er at det er få personer i utvalget. For å veie opp for et lite utvalg, er det viktig at hvert intervju er grundig nok til at man får belyst problemstillingen tilstrekkelig (Taylor et al., 2015). Vårt utvalg er basert på et strategisk utvalg av samiske kvinner som har vært utsatt for vold og overgrep, og dybdeintervju er benyttet som metode for å få tilgang på rike beskrivelser av deres erfaringer.

En retrospektiv metode er benyttet ved at deltakerne er bedt om å fortelle om opplevelser tilbake i tid. Gyldigheten i retrospektive studier er omdiskutert fordi negative barndomsopplevelser kan utfordre evnen til gjenkalling av detaljerte minner (Hardt & Rutter, 2004). I vår studie legger vi til grunn at deltakernes erfaringer og prosesser i livet har formet deres forventninger til og erfaringer med hjelp fra barnevernet og andre instanser. Det betyr at vi ikke er primært interesserte i eksakt hva som hendte, som for eksempel hva barnevernets og andre instansers arbeid *faktisk* gikk ut på, men deres *opplevelse* av å få hjelp. Scott og Alwin (1998) har påpekt at retrospektive intervju må gjøres med forsiktighet, men at de er anvendelige når man er interessert i kumulative aspekt ved erfaringer. Det er disse kumulative eller gjentakende erfaringene vi er interesserte i når vi undersøker kvinnes fortellinger om forventninger til og hjelp fra barnevernet og andre instanser.

Etiske betraktninger

Prosjektet har fått tilråding av SIKT og er gjennomført i tråd med betingelsene.

Personopplysninger er behandlet konfidensielt. Navn og andre gjenkjennbare karakteristikk er anonymiserte. Kvinnene ga et fritt, informert og uttrykkelig samtykke, og fikk mulighet til å trekke samtykket om ønskelig. Urfolk anses som en sårbar gruppe, og vold og overgrep er sensitive tema. Intervjuene ble derfor gjennomført på en sensitiv og ivaretagende måte. For eksempel ble kvinnene spurt om behov for pause eller å avslutte, og ble støttet i at de ikke trengte å fortelle mer enn de ønsket. Alle kunne ringe i etterkant av intervjuene for å motvirke

eventuelle belastninger. Forskningen er gjort i henhold til Etske retningslinjer for samisk helseforskning jamfør Sámediggi/Sametinget (2019) og Forskningsetiske retningslinjer jamfør NESH (2021).

Resultat

De samiske kvinnenes forventinger til og opplevelse av hjelp fra barnevernet, er kategorisert i fire funn: 1) Kvinnen opplevde at de ikke har fått den hjelpen og beskyttelsen de trengte av barnevernet. 2) Det å tilhøre et fornorsket folk ble trukket frem som relevant for å forklare mangelfull hjelp fra barnevernet. 3) Kvinnene opplevde å bli forskjellsbehandlet fordi de var samer av andre instanser, noe som også hadde betydning for kvinnenes opplevelse av at de ikke fikk tilstrekkelig hjelp. 4) Gjennom kvinnenes fortellinger fremsto det som at flere identiteter virker sammen og medførte at de ikke fikk den hjelpen de trengte.

Opplevelsen av mangelfull hjelp og beskyttelse på grunn av den man er

Et sentralt funn var at kvinnene opplevde at de ikke fikk tilstrekkelig hjelp og beskyttelse av barnevernet for å forbedre sin situasjon. Flere ganger beskrev kvinnene sin opplevelse av mangelfull hjelp ut fra sine det å være same, barn og som noen som bodde ruralt. Fra tidlig barndom ble Ella utsatt for seksuelle overgrep, og hun vokste opp i en familie med flere alvorlige belastninger. Barnevernet ble kjent med overgrepene og iverksatte hjelpetiltak, men overgrepene fortsatte:

Ella: Jeg var tidlig i barnevernet, men hvorfor ingen grep inn for meg, er for meg en gåte. Grep inn, altså sånn plasserte oss i fosterhjem eller noe sånn. Var det fordi familien klarte å overbevise om at alt var bra? Var de redde for å håndtere det siden vi var en samisk familie og hadde lite kunnskap?

Ellas beskrivelse eksemplifiserer at hun, til tross for å ha mottatt hjelpetiltak fra barnevernet, opplevde ikke å få tilstrekkelig hjelp eller beskyttelse. Som barn og volds- og overgrepsutsatt var hun avhengig av at noen voksne grep inn for henne. Hun undrer seg over mulige årsaker til mangelfull hjelp, og trekker fram to ulike forhold – både det at de var en samisk familie og barnevernets manglende kunnskap. Familien kan ha overbevist om at de hadde det bra og ikke trengte hjelp, og om barnevernet ikke turte å hjelpe på grunn av kunnskapsmangel knyttet til samiske familier og samiske samfunn. Betydningen av det å være same, vendte hun flere ganger tilbake til i intervjuet: *Men det var sikkert vanskelig for barnevernet også [å gi hjelp] fordi det samiske miljøet er så lukket.* Her reflekterer hun over at familien tilhørte et lukket

miljø, noe som kan forstås som en måte familien hindret barnevernet i å komme i posisjon til å hjelpe. Flere av kvinnene snakket om samiske samfunn som lukket.

Sofie ble utsatt for omsorgssvikt, vold og overgrep av familie og nettverk fra tidlig barndom og fram til tidlig voksen alder. I likhet med situasjonen til Ella, ble barnevernet kjent med overgrepene og iverksatte tiltak, men overgrepene fortsatte:

Sofie: De gangene jeg fikk vite at jeg skulle til psykolog, så måtte jeg til (by som er flere timer unna). Det er ikke bare, bare å reise fra bygda til byen, liksom. [...]. Det var ingen som tok hensyn til meg, og sant, fjorten år og skulle reise så langt. Ikke hadde jeg penger. Hvordan i faen skulle jeg komme meg dit? Jeg følte ikke at jeg ble ivaretatt. [...]. De brydde seg jo ikke om meg, verken barnevernet eller de her psykologene jeg hadde. Nei, det ble en ekstra belastning. Sånn har jeg egentlig følt at det har vært, at man ikke føler man blir forstått eller hørt.

I tillegg til opplevelsen av manglende hjelp og beskyttelse, var Sofie et volds- og overgrepsutsatt barn som levde med store livsbelastninger. Hun var også et barn som bodde ruralt. Det gjorde det vanskelig å skulle dra nytte av tilbudet. Kvinnene fortalte også om flere situasjoner som gjorde at de ikke følte seg ivaretatt av barnevernet; at hjemmesituasjonen ikke ble tilstrekkelig vurdert, at overgrep ikke ble fulgt opp nærmere og at personopplysninger ikke ble behandlet forsvarlig.

Sara ble utsatt for omsorgssvikt i hjemmet, og seksuelle overgrep fra noen utenfor familien. Familien var stadig i kontakt med myndigheter og offentlige instanser:

Sara: Når vi bodde (stedsnavn), så husker jeg at vi fikk barnevernet på besøk. Jeg ble sendt inn på rommet, og måtte sitte der å vente til barnevernet hadde dratt. Og det var også en oppfordring fra *barnevernet*. Jeg gikk i syvende klasse da, og jeg var aldri med i noen samtale eller noe som helst. Så det var den eneste gangen man så til dem.

Sara forteller med skuffelse i stemmen at til tross for at barnevernet kom på besøk, så snakket de ikke med henne. Hun var et barn som var stor nok til å kunne gjøre rede for seg, men likevel fikk hun ikke muligheten. Måten Sara uttrykte seg på, tyder på at hun hadde forventet at barnevernet snakket med henne og hjalp familien ut fra livssituasjonen de var i.

Maria var en av dem som ikke kom i kontakt med barnevernet som barn, men opplevde et sterkt behov for hjelp. Hun og flere i familien ble utsatt for seksuelle overgrep som barn, noe som ble avdekket, men ble kun fulgt opp via anmeldelse til politiet:

Maria: Jeg så ingenting til barnevernet. [...]. Moren min måtte ta støyten. Moren min som allerede var så fucked up. [...]. Alt fra det ble anmeldt i alle fall, da burde barnevernet ha vært der. Tvert tatt oss ut av hjemmet.

Til tross for at et nært familiemedlem ble anmeldt for seksuelle overgrep og at moren hadde det tøft, ble ikke barnevernet involvert. Maria forteller om en klar forventning om at barnevernet burde ha hjulpet dem som barn og familien deres. Flere av kvinnene fortalte om forventninger om hjelp av barnevernet ut fra at de var volds- og overgrepsutsatte.

Opplevelsen av å tilhøre et folk utsatt for fornorsking

Det andre temaet som kvinnene fortalte om, var hvordan det å tilhøre et folk utsatt for fornorsking ble opplevd som relevant for mangelfull hjelp og beskyttelse. Det gjorde de både ved å snakke om samers mistillit til offentlige instanser og om manglende kulturell kompetanse hos barnevernet. Kvinnene trakk også inn andre instanser enn barnevernet for å synliggjøre at opplevelsen av mangelfull hjelp gjelder i møte med flere offentlige instanser. For eksempel fortalte Maria om hvordan hun vokste opp med familiens syn og formaninger knyttet til norske myndigheter:

Maria: Vi tok ikke kontakt med norske leger. Vi gikk inn mot Sverige der det samiske området er til sjamaner og lesere. Vi tok kontakt med våre. Det gjorde mine foreldre, det gjorde mine besteforeldre. Min bestemor hun advarte; *ta ikke kontakt med øvrigheten!* Hva slags tillit hadde hun til den norske stat når hun sier at vi ikke må ta kontakt med myndighetene? For øvrigheten for henne, var myndigheten.

Maria og de andre kvinnene vokste opp med det som kan forstås som en mistillit til offentlige instanser på grunn av at til tilhørte et folk utsatt for fornorsking. Sara forteller også om mistillit til offentlige instanser grunnet fornorskning, men snakker om det i nåtid:

Sara: Jeg tror det er det det handler om, samene har mistet tilliten til systemet. Vi har fått (navn på samiske hjelpeinstanser), at det kommer mer sånn. Det er så viktig med den språkforståelsen og kulturforståelsen i det samiske samfunnet. Spesielt kulturforståelsen. Man får flere kompetente folk innen de fagområdene som psykisk helse og alle de der. Det å bli forstått. Samene har jo ikke tillit til det høyeste systemet, det har jo ikke fungert i det hele tatt. Man føler jo heller bare en undertrykkelse på en måte.

Sara knyttet manglende tillit til barnevernet og andre offentlige instanser til opplevelsen av undertrykkelse på egne og andre samers vegne på grunn av fornorsking. Hun mener at det

derfor er behov for språklig og kulturell kompetanse hos offentlige ansatte for at samer skal oppleve at de blir forstått og implisitt får den hjelpen de trenger. Sofie påpeker viktigheten av samisk språk- og kulturkompetanse på en annen måte:

Sofie: Der fikk jeg en kvinnelig psykolog som er same. [...]. Jeg gikk til henne i 7 år nesten. Det hjalp meg utrolig mye. Det var først i (årstall) jeg fikk den hjelpen jeg skulle ha hatt som 13-åring. Eller egentlig fra da jeg kom til verden.

Til tross for å ha hatt kontakt med barnevernet over flere år, opplevde Sofie at hun fikk den hjelpen hun trengte først når hun som voksen kom i kontakt med en psykolog som var kvinne og same. Det ble viktig for å oppleve at hun fikk hjelp.

Opplevelsen av forskjellsbehandling fra flere instanser fordi man er same
Kvinnene fortalte om hvordan de som både barn og unge voksne opplevde forskjellsbehandling fordi de er samer. Kvinnene trakk frem kontakten med andre instanser enn barnevernet for å synliggjøre hvordan de opplevde forskjellsbehandling hos flere instanser. Budskapet var at så lenge de er samer, blir de behandlet annerledes uavhengig av type instans.

Inga var under 10 år da hun ble utsatt for seksuelle overgrep, noe hun forsøkte å fortelle til politiet da hun var 17 år:

Inga: Nei, det var liksom, det var vanskelig å finne bevis og det hadde ingenting for seg. Ja, det var jo også lite kunnskap. Sant? Og det var også det med, og kanskje fordi at jeg var same.

Det at Inga legger til at det å være same kunne ha hatt betydning for om politiet gjorde noe eller ikke, viser at hun opplevde det som en mulighet at hun ble forskjellsbehandlet fordi hun er same. Sofie fortalte om hvordan hun som ung voksen og med et lite barn mer direkte opplevde forskjellsbehandling i møtet med offentlige instanser:

Sofie: Jeg var 20 år da jeg flyttet fra [stedsnavn] til [norsk tettsted], og da er jeg enslig forsørger og skal da ned på det her arbeidskontoret og blir møtt med et spørsmålstegn. Man følte seg jo ikke som et menneske, heller mer som en ting. At liksom; *hva faen tror du? Du har flyttet fra «lappland» til byen og tror det bare er å komme her og komme her?* Det var en sånn opplevelse jeg satte med.

Sofie opplevde at arbeidskontoret mer direkte uttrykte at hun ikke kunne forvente å få hjelp og ble behandlet dårlig fordi hun kom fra et samisk område og ble oppfattet som same. Hun fikk også fram at hun i tillegg var alenemor, men det var kun en av de andre kvinnene som også gjorde det. Det var imidlertid en av kvinnene som ikke knyttet manglende hjelp til det å være same. Samtidig trakk hun bakgrunnen inn ved at hun hadde en forståelse av at manglende hjelp kunne ha sammenheng med at de tilhørte et folk utsatt for fornorsking og manglende kulturell kompetanse i tjenestene.

Opplevelsen av å ha flere identiteter

I kapittelet ovenfor beskrev Sofie at hun både som same og alenemor fikk en opplevelse av å bli forskjellsbehandlet. Det illustrer det fjerde funnet i denne studien, at kvinnene opplevde at flere av deres identiteter gjorde at de ikke fikk tilstrekkelig hjelp. Flere av de andre kvinnene trakk også frem en forståelse av at samspillet mellom flere identiteter førte til at de ikke fikk den hjelpen de trengte.

Inga kom ikke i kontakt med barnevernet før hun fikk egne barn, men hadde tidligere vært i kontakt med andre instanser i både barndom og voksenliv. Da hun som voksen kom i kontakt med barnevernet, var det fordi hun ble utsatt for det hun beskriver som «alle typer vold» av faren til barna. Ingas fortelling illustrerer hvordan en fortolkning av manglende hjelp knyttes til samspillet mellom flere identiteter:

Inga: Han (far til barna) hadde jo fin fasade, og jeg var alenemor og jeg var same. Mens han var norsk. Jeg følte jo på det også, at jeg ble litt sett ned på fordi jeg var både same og alenemor og bodde, på dette tidspunktet i (kommunenavn). Jeg tror at han automatisk fikk mer tyngde for at han var norsk og hadde.. Jeg hadde jo også ting på stell, det var ikke det. [...]. For det første var det kun norske som jobbet der (barnevernet). Ikke-samer. Det var ingen. Der jeg på en måte ba dem om å ta kontakt med (navn på samisk hjelpeinstans) som hadde fulgt barna mine i flere år allerede da. Vi hadde vært på et opphold på 4 uker med tre psykologspesialister i 4 uker. Vi hadde kun fri i helgene. De ville jo kunne gi noen tilbakemeldinger til barnevernet om hvem jeg var som mor, og hvordan vår relasjon var og hva hadde vi jobbet med. De (barnevernet) var ikke interesserte i det i det hele tatt. [...]. Vi var i et samisk samfunn, besteforeldre, tanter og onkler. De hadde samisk tilbud på skolen. Alle disse tingene i forhold til deres identitet som jeg presiserte var viktig. Det var de ikke interessert i, i det hele tatt.

Ingas fortelling handler om opplevelsen av å bli forskjellsbehandlet ut fra ulike identiteter hun hadde. Hun var både same, hadde samisk familie, var alenemor og bodde i et ruralt område. Inga bruker identitetene for å forklare hvorfor hun fikk mangelfull hjelp. Selv dette eksemplet

er hentet fra Ingas erfaringer som voksenperson, illustrerer det på samme måte som erfaringene fra barndommen hvordan flere identiteter kan føre til opplevelsen av forskjellsbehandling.

Diskusjon

Formålet med denne artikkelen har vært å belyse hva samiske kvinner som opplevde vold og overgrep i oppveksten forteller om hjelp fra barnevernet og andre instanser, og hvordan det kan forstås i lys av et interseksjonalitetsperspektiv. Samlet sett viser funnene at kvinnene opplevde at de ikke fikk den hjelpen og beskyttelsen de hadde behov for. Kvinnenes fortellinger tilsier at de hadde forventinger om å få tilstrekkelig hjelp og beskyttelse av barnevernet siden de var utsatt for vold og overgrep. Denne forventingen hadde de uavhengig av kontakt med barnevernet. Kvinnene trakk også inn andre instanser enn barnevernet for å formidle at de ikke opplevde å få den hjelpen de trengte av andre instanser heller. Opplevelsen av manglende hjelp fra barnevernet virket derfor til å bli formet av erfaringer med også andre instanser. For kvinnene satte det begrensninger å være barn, same, utsatt for fornsoring og fra et ruralt område. Dette kan forstås som det Crenshaw (1991) beskriver som sosiale kategorier som virker sammen, heretter kalt identitetskategorier. I det følgende vil vi diskutere kvinnenes erfaringer i lys av ulike identitetskategorier. Vi har undersøkt hvordan de ulike identitetskategoriene kan ha samvirket og ført til diskriminerende og marginaliserende prosesser.

Kvinnenes erfaringer i lys av ulike identitetskategorier

Alle kvinnene hadde forventinger om å få hjelp og beskyttelse fra barnevernet, men opplevde likevel ikke å få den hjelpen og beskyttelsen de trengte. Det kan ha ført til at kvinnene fortsatte å leve med omsorgssvikt, vold og overgrep. Når kvinnene fortalte om forventingen om å få hjelp av barnevernet, gjorde de det med utgangspunkt i det vi oppfatter som identitetskategoriene *barn* og *volds- og overgrepsutsatt*. Når de forsøkte å få forstå årsakene til opplevelsen av manglende hjelp, viste de til det å være same. Det kan forstås som at identitetskategorien *same* var en grunn til at de ikke fikk hjelp. Det å være same fører mange ganger med seg opplevelsen av stigmatisering og diskriminering i møte med både privatpersoner og offentlige instanser (Hansen, 2022). Det kan forklare kvinnenes opplevelse av at det er fordi de er same at de opplever ikke å få hjelp i møte med barnevernet og andre instanser når de trengte hjelp. På den ene siden har de faktisk opplevd diskrimineringen og

mener det kan være grunnen til forskjellsbehandlingen. På den andre siden kan tidligere erfaringer med diskriminering føre til forventinger til og frykt for å oppleve det igjen (Wallace et al., 2016). Det gjør at det stilles ekstra krav til barnevernets kompetanse når de møter samiske familier. Det å være bevisste på og handle ut fra at mange samer både har opplevd diskriminering og frykter å oppleve det igjen, blir viktig for å utvikle et tillitsfullt samarbeid.

Kvinnene pekte også på en mulig forklaring om mangelfull hjelp om at det kunne ha sammenheng med et lukket samiske miljø. Forskning innen helse- og sosialarbeid har tematisert oppfatningen av at det finnes en *taushetskultur* i samiske miljø, at samer er sterke, ordner opp seg imellom, og at kommunikasjonen er mer indirekte og kulturelt kodet (Bongo, 2012; Dagsvold et al., 2015; Nergård, 2005; Øverli et al., 2017). At samisk miljø oppfattes som tause, har også likhet med forskningen som viser at den samiske storfamilien i tillegg til å være en ressurs, kan fungere som en barriere ved at vansker i en familie ikke anerkjennes eller stoppes (Gerhardsen, 2010; Kemi, 2000; Kuokkanen, 2014). Siden temaer som vold og overgrep er tabubelagte, kan det være vanskelig å dele familiens utfordringer (Dagsvold et al., 2015; Steine et al., 2017). Samtidig viser forskning at det ikke er etniske forskjeller på i hvilken grad kvinner deler voldserfaringer med familie, venner og fagpersoner (Eriksen, 2017). Det er vanskelig å fortelle om voldserfaringer, og det kan ta lang tid før en forteller det (Steine et al., 2017). En alternativ fortolkning til at samer ikke forteller om vold og overgrep, er at det kan forstås ut fra identitetskategorien om å være *utsatt for fornorsking*. Det gjør at taushet om vold og overgrep kan tolkes som en langtidseffekt av fornorsking, og ikke et trekk ved det å være same og samisk kultur. Det å tolke samer og samisk kultur som taus, kan være et hinder fra å se at langtidseffekter av fornorsking kan ha ført til manglende tillit til offentlige instanser. Manglende tillit til offentlige instanser kan igjen ha ført til manglende hjelp fra barnevernet – spesielt sett sammen med og forsterket av identitetskategorien som *same* og diskusjonen over om diskriminering. Å forstå det å være utsatt for fornorsking som er identitetskategori, hjelper oss til å forstå hvordan møtet med barnevernet kan ha ført til forsterking av effektene av diskriminering og undertrykking, i tråd med det Berg et al. (2010) beskriver. Mangelfull hjelp kan være knyttet til mistillit og svak kulturell kompetanse, og ikke til etnisitet. Kulturalisering kan også være en mulig forklaring på mangelfull hjelp, og kan ha hindret barnevernet i å se individuelle eller strukturelle vansker i familiene (Bø, 2010, 2015; Rugkåsa et al., 2015).

Når det gjelder mistillit til barnevernet og andre instanser, samsvarer det med det Gerhardsen (2010) finner i sin praksis hvor mange samer har lært sine barn at de ikke må stole på myndighetene og offentlige instanser. En distanse til offentlige instanser kan også ligge i det Nergård (2005) beskriver om hvordan samiske foreldre kunne bruke nordmenn som skremsel for å korrigere barn eller holde dem på trygge områder. På grunn av statens maktbruk gjennom fornorskingen av den samiske befolkningen over generasjoner og dens ettervirkninger med mobbing og diskriminering, er det flere som mener det har påvirket tilliten til offentlige tjenester (Midtbøen & Lidén, 2015; Silviken et al., 2014; Øverli et al., 2017). Kvinnenes opplevelse av mistillit er også i tråd med beskrivelsene i Sannhets- og forsoningskommisjonen (2023) sin rapport som beskriver omfattende fornorsking som fremdeles har innvirkning på samenes liv i dag.

På samme måte som at identitetskategoriene *same* og *utsatt for fornorsking* har betydning for kvinnens fortellinger, har også identitetskategoriene *barn* og *å komme fra rurale områder* relevans. Det å være barn og det å komme fra rurale områder, gjorde det vanskelig å ta imot hjelp eller be om en annen form for hjelp. Det å komme fra rurale områder kan også ha gjort det ekstra krevende for barnevernet å komme i posisjon til å yte tilfredsstillende hjelp. Det førte til at barn måtte reise opptil flere timer for å få den hjelpen de trengte. Mange samiske lokalsamfunn har få tjenester, få sysselsatte og lange avstander, noe som kan medføre vansker for barnevernets arbeid. Det kan også ha være utfordrende å være hjelper og samtidig en del av et lite lokalsamfunn. Det medfører både forventninger og dilemmaer som kan være krevende for hjelpeapparatet å møte (Boine, 2012; Eidheim & Stordahl, 1998; Saus, 2003). Manglende lokal kompetanse på vold og overgrep i samiske lokalsamfunn har også ført til at barnevernet, og andre tjenester, ikke har avdekket omfanget av vold i samiske lokalsamfunnet (Øverli et al., 2017). Det kan ha forsterket effekten av manglende kulturell kompetanse og manglende kunnskap om langtidseffekten av fornorsking.

Samvirke mellom ulike identitetskategorier

I interseksjonalitetsbegrepet til Crenshaw (1991) er det sentralt hvordan diskriminering ikke handler om én sosial kategori, men samvirke mellom dem. Som drøftet over, fortalte kvinnene om flere identitetskategorier som de mente kunne ha betydning for at de ikke fikk den hjelpen de hadde behov for. Det fremstår som prosesser som har forsterket hverandre og økt opplevelsen av ikke å bli hørt og ikke fått tilstrekkelig hjelp. Slike marginaliseringsprosesser

fører ofte til opplevelse av mistillit til det offentlige, noe man finner i forskning knyttet til andre urfolk og minoriteter (se for eksempel Donovan & Hester, 2015; Fraser & Nadeau, 2015).

Ut fra kvinnenes opplevelser, kan det se ut som at barnevernet og andre instanser ikke tok hensyn til at fornorskingsprosessen kan ha ført til manglende tillit til det offentlige. Det er i tråd med annen forskning innenfor helse- og sosialsektoren (Blix, 2016; Minde, 2005; Saus, 2003). Når vi analyserer kvinnenes fortellinger ut fra ulike identitetskategorier, kommer det frem hvordan manglende kulturell kompetanse i barnevernet kan ha hatt betydning for at hjelpen ikke har vært tilstrekkelig. En mangelfull oppfølging, slik kvinnene beskriver, kan ha ført til at de ikke fikk innfridd de rettighetene de hadde og slik ble deres livsvilkår ytterligere forringet. Det tyder fortellingene på fra for eksempel Sara som ikke fikk snakket med barnevernet, Sofie som ikke fikk transport til hjelpetilbud og Ella som ikke fikk den oppfølgingen hun trengte. Dette er fortellinger om hvordan kryssende diskriminering kan ha ført til at kvinnen opplevde at de ikke fikk den hjelpen og beskyttelsen de trengte. Opplevelsen av å møte et barnevern med manglende kulturell kompetanse, er i samsvar tidligere forskning som har vist at barnevernet mangler kulturell kompetanse i arbeid med samiske familier og ikke har jobbet med utgangspunkt i samiske familiers kontekst (Boine, 2012; Eidheim & Stordahl, 1998; Saus, 2003). Kvinnenes fortellinger om behov for å møte et barnevern preget av kulturelt og språklige tilpassede tjenester, er også i samsvar med forskning og faglitteratur om vold- og overgrepsofsattes behov (Gerhardsen, 2010; Krumlinde, 2009; Statens Folkhälsoinstitut, 2010; Turi & Bals, 2011; Uttjek, 2008). På tross av at flere studier viser at barnevernledere og sosialarbeidere ønsker å ta hensyn til og respektere samisk kultur og språk (Douglas & Saus, 2021; Hedlund & Moe, 2010), viser Saus et al. (2018) og Angell et al. (2022) at barnevernet har vansker med å omsette det i praksis også nå i nyere tid. Det betyr at manglende kulturell kompetanse vedvarer i barnevernet.

Oppsummering og implikasjoner for praksis

I denne artikkelen har vi undersøkt hva samiske kvinner utsatt for vold og overgrep i oppveksten forteller om opplevelsen av hjelp fra barnevernet og andre instanser. Kvinnene forteller at vold og overgrep vedvarte, og at de ikke fikk den hjelpen og beskyttelsen de trengte. Kvinnene hadde en oppfatning av at fornorsking og det å være same hadde betydning for at de ikke fikk tilstrekkelig hjelp. Det å være barn og fra et ruralt område, satte også

begrensninger for å bli hørt og for å få tilstrekkelig hjelp. Med en interseksjonell tilnærming finner vi at kvinnes ulike identitetskategorier kan ha ført til en forverret livssituasjon. Erfaringer med diskriminering og undertrykking på flere områder kan ha forsterket hverandre slik at de ikke fikk tilstrekkelig hjelp og beskyttelse av barnevernet og andre instanser. Kulturell kompetanse og kunnskap om langtidseffekten av fornorsking framstår som nødvendig for at flere samer skal oppleve å få tilpasset og tilstrekkelig hjelp fra barnevernet.

Det er en viss tid siden kvinnene fikk erfaringer med barnevernet og andre instanser. Likevel samsvarer studien med fortellinger i Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport og øvrig forskning på området. På bakgrunn av dette, anbefaler vi at barnevernet øker sin kompetanse om samiske forhold, betydning av langtidseffektene av fornorsking og om hvordan kryssende diskriminering kan forsterke undertrykking og marginalisering.

Referanser

- Angell, E., Kårtveit, B., Nygaard, V. & Riseth, J. Å. (2022). *Hvor går veien? Kartlegging av samisk språk og kultur i språkforvaltningskommunene* (Rapport 11-2022). <https://www.regjeringen.no/contentassets/891dc9fb92364798997e9329a2f503b8/nor-e-helse-og-samfunn-rapport-11-2022.pdf>
- Balto, A. (1991). *Tradisjoner og endring i samisk barneoppdragelse*. Universitetsforlaget.
- Berg, A.-J., Flemmen, A. B. & Gullikstad, B. (2010). Innledning: Interseksjonalitet, flertydighet og metodologiske utfordringer. I B. Gullikstad, A. B. Flemmen & A.-J. Berg (Red.), *Likestilte norskheter: Om kjønn og etnisitet* (s. 11-37). Tapir akademisk forlag.
- Biernacki, P. & Waldorf, D. (1981). Snowball Sampling: Problems and Techniques of Chain Referral Sampling. *Sociological methods & research*, 10(2), 141-163. <https://doi.org/10.1177/004912418101000205>
- Blix, B. H. (2016). *Helse- og omsorgstjenester til den samiske befolkningen i Norge: En oppsummering av kunnskap*. Senter for omsorgsforskning. <http://hdl.handle.net/11250/2412229>
- Blix, B. H. & Hamran, T. (2017). "They take care of their own": healthcare professionals' constructions of Sami persons with dementia and their families' reluctance to seek and accept help through attributions to multiple contexts. *Int J Circumpolar Health*, 76(1), 1328962-1328912. <https://doi.org/10.1080/22423982.2017.1328962>
- Boine, E. (2012). Minoritetskultur i barnevernsinstitusjon. *Tidsskrift for børne & ungdomskultur*, 56, 33-51. https://issuu.com/buks_tidsskrift/docs/buks_56
- Bongo, B. A. (2012). *Samer snakker ikke om helse og sykdom. Samisk forståelseshorisont og kommunikasjon om helse og sykdom. En kvalitativ undersøkelse i samisk kultur* [Universitetet i Tromsø]. Tromsø. <https://omsorgsforskning.brage.unit.no/omsorgsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2444847/HOS0005.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Braun, V. & Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative Reserach in Sport, Exercise & Health*, 11(4), 589-597. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/2159676X.2019.1628806>
- Browne, K. (2005). Snowball sampling: Using social networks to research non-heterosexual women. *International journal of social research methodology*, 8(1), 47-60. <https://doi.org/10.1080/1364557032000081663>
- Brzozowski, J.-A., Taylor-Butts, A. & Johnson, S. (2006). Victimization and offending among the Aboriginal population in Canada. *Juristat*, 26(3), 1. <https://www.proquest.com/docview/216180721/fulltextPDF/DB062E765A4A43EFPQ/1?accountid=17260>
- Bø, B. P. (2010). Det flerkulturelle barnevernsarbeidet: Utfordringer, erfaringer og kompetansebehov. I M. Kaya, A. Høgmo & H. Fauske (Red.), *Integrasjon og mangfold: Utfordringer for sosialarbeideren* (s. 206-230). Cappelen akademisk.
- Bø, B. P. (2015). Social work in a multicultural society: New challenges and needs for competence. *International social work*, 58(4), 562-574. <https://doi.org/10.1177/0020872814550114>
- Crenshaw, K. W. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1). <http://chicagobound.uchicago.edu/uclfd>
- Crenshaw, K. W. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color. I M. A. Fineman & R. Mykitiuk (Red.), *The*

- Public Nature of Private Violence: The Discovery of Domestic Abuse* (s. 93-120). Routledge.
- Curtis, T., Larsen, F. B., Helweg-Larsen, K. & Bjerregaard, P. (2002). Violence, sexual abuse and health in Greenland. *International Journal of Circumpolar Health*, 61(2), 110-122. <https://doi.org/10.3402/ijch.v61i2.17443>
- Dagsvold, I., Møllersen, S. & Stordahl, V. (2015). What can we talk about, in which language, in what way and with whom? Sami patients' experiences of language choice and cultural norms in mental health treatment. *Int J Circumpolar Health*, 74(1), 26952-26952. <https://doi.org/10.3402/ijch.v74.26952>
- Dale, M. T. G., Aakvaag, H. F., Strøm, I. F., Augusti, E.-M. & Skauge, A. D. (2023). *Omfang av vold og overgrep i den norske befolkningen*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. https://www.nkvts.no/content/uploads/2023/02/NKVTS_Rapport_1_23_Omfang_vold_overgrep-2023.pdf
- Daoud, N., Smylie, J., Urquia, M., Allan, B. & O'Campo, P. (2013). The Contribution of Socio-economic Position to the Excesses of Violence and Intimate Partner Violence Among Aboriginal Versus Non-Aboriginal Women in Canada. *Can J Public Health*, 104(4). <https://doi.org/https://10.17269/cjph.104.3724>
- De los Reyes, P. & Mulinari, D. (2005). *Interseksjonalitet: Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Liber.
- Donovan, C. & Hester, M. (2015). *Domestic Violence and Sexuality: What's Love Got to Do with It?* (Bd. 47159). Bristol: Bristol University Press.
- Douglas, M. & Saus, M. (2021). Invisible Differentness in Sámi Child Protection Services. *Child care in practice : Northern Ireland journal of multi-disciplinary child care practice*, 27(3), 251-265. <https://doi.org/10.1080/13575279.2019.1612732>
- Eidheim, H. & Stordahl, V. (1998). *Kulturmøte og terapi i Sápmi*. Davvi girji.
- Eriksen, A. M. A. (2017). "Breaking the silence" *Interpersonal violence and Health among Sami and non-Sami. A population-based study in Mid -and Northern Norway* [UiT - The Arctic University of Norway]. Tromsø. <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/11290/thesis.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
- Eriksen, A. M. A. (2020). Omfang av vold og seksuelle overgrep blant samer og ikke-samer. I A. Bredal & A. M. A. Eriksen (Red.), *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge* (s. 127-144). <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.23865/noasp.99.ch7>
- Eriksen, A. M. A., Hansen, K. L., Javo, C. & Schei, B. (2015). Emotional, physical and sexual violence among Sami and non-Sami populations in Norway: The SAMINOR 2 questionnaire study. *Scandinavian Journal of Public Health*, 43(6), 588-596. <https://doi.org/10.1177/1403494815585936>
- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., Koss, M. P. & Marks, J. S. (1998). Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventive Medicine*, 14(4), 245-258. [https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0749-3797\(98\)00017-8](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0749-3797(98)00017-8)
- Finkelhor, D., Turner, H. A., Hamby, S. L. & Ormrod, R. K. (2011). Poly-victimization: Children's exposure of multiple types of violence, crime, and abuse. *OJJDP Juvenile Justice Bulletin*, 1-12. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2017.09.004>
- Fjær, E. G., Gundersen, T. & Mossige, S. (2013). Lesbiske, homofile, bifile og transpersoners utsatthet for vold i nære relasjoner. I. Oslo Metropolitan University - OsloMet: NOVA.

- Fraser, S. L. & Nadeau, L. (2015). Experience and representations of health and social services in a community of Nunavik. *Contemp Nurse*, 51(2-3), 286-300.
<https://doi.org/10.1080/10376178.2016.1171728>
- Gerhardsen, E. (2010). Hvorfor blir det så vanskelig å fortelle om vold og seksuelle overgrep: Erfaringer fra behandling av barn og unge i samiske miljøer. I A. C. Silviken & V. Stordahl (Red.), *Samisk psykisk helsevern: Nye landskap, kjente steder og skjulte utfordringer*. CálliidLágádus.
- Gressgård, R. (2013). Interseksjonalitet. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 1(37), 64-67.
- Grøvdal, Y., Saur, R. & Skaalerud, A. R. (2014). *En velvillig og oppmerksom tilhører: Mennesker som har vært utsatt for vold og deres møte med hjelpeapparatet og politiet* (Rapport 2/2014).
<https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/envelvilligogoppmerksomtilhorer.pdf>
- Hansen, K. L. (2022). The history and current situation of discrimination against the Sámi. I S. Valkonen, Á. Aikio, S. Alakorva, S.-M. Magga & S. Valkonen (Red.), *The Sámi world* (Routledge worlds). Taylor & Francis.
- Hardt, J. & Rutter, M. (2004). Validity of Adult Retrospective Reports of Adverse Childhood Experiences: Review of the Evidence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(2), 260-273. <https://doi.org/https://doi-org.mime.uit.no/10.1111/j.1469-7610.2004.00218.x>
- Haugland, R. (2016). *Barnevern i små distriktskommuner: Faglige og organisatoriske utfordringer*. Gyldendal akademisk.
- Hedlund, M. & Moe, A. (2010). Redefining relations among minority users and social worker. *European journal of social work*, 13(2), 183-198.
<https://doi.org/10.1080/13691451003690924>
- Holthe, M. E. G., Hauge, M. I. & Myhre, M. C. (2016). *Seksuelle overgrep mot barn og unge med innvandrerbakgrunn: En undersøkelse av forekomst og erfaring i hjelpeinstansene*. NKVTS.
https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/10/Rapport_NKVTS_1_2016_nettpdf
- Kemi, R. R. (2000). *Barndom, nåtid og fremtid: Voksne forteller om sin oppvekst i en rusmisbruker familie*. [Matergradsavhandling, NTNU]. Trondheim.
- Keskitalo, A. (2018). Sameretten ved inngangen til 2018. *Kritisk juss*, 56(01), 50-55.
<https://doi.org/10.18261/issn.2387-4546-2018-01-04>
- Krug, E. G. (2002). *World report on violence and health*. World Health Organization.
- Krumlinde, E. (2009). Våld mot samekvinnor.
<http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/10418/D%20uppsats%20sammanlagen%200%20i%20pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kuokkanen, R. (2014). Gendered Violence and Politics in Indigenous Communities: The cases of aboriginal people in Canada and the Sámi in Scandinavia. *International feminist journal of politics*, 17(2), 271-288. <https://doi.org/https://doi-org.mime.uit.no/10.1080/14616742.2014.901816>
- Kuokkanen, R. (2015). Gendered Violence and Politics in Indigenous Communities: The cases of aboriginal people in Canada and the Sámi in Scandinavia *International feminist journal of politics*, 17(2), 271-288. <https://doi.org/https://doi-org.mime.uit.no/10.1080/14616742.2014.901816>
- Meld. St. nr. 37 (2020-2021). *Samisk språk, kultur og samfunnsliv: Næringsgrunnlag for levende samiske lokalsamfunn*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/b5868533e2ad4346a452930f62d601d2/no/pdfs/stm202020210037000dddpdfs.pdf>
- Midtbøen, A. H. & Lidén, H. (2015). *Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge : En kunnskapsgjennomgang* (Rapport 2015/01). Institutt for

- samfunnsforskning. https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2440432/ISF-rapport_2015_1_v3_endret.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Minde, H. (2005). Assimilation of the Sami - Implementation and Consequences. *Acta Borealia*, 20(2), 121-146. <https://doi.org/10.1080/08003830310002877>
- Minde, H. & Vars, L. S. (2016). *Fornorskinga av samene: Hvorfor, hvordan og hvilke følger?* Gáldu - Kompetansesenteret for urfolks rettigheter.
- Mossige, S. & Stefansen, K. (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge: en selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole* (Bd. 20/2007). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2013062005134
- Mossige, S. & Stefansen, K. (2016). *Vold og overgrep mot barn og unge: Omfang og utviklingstrekk 2007-2015* (05/2016). (NOVA-rapport Issue. <https://www.bufdir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00003523>
- Nergård, J.-I. (1992). *Den vuxna barndomen: Den psykotiske personen som vägvisare i vår kultur*. Dualis.
- Nergård, J.-I. (1994). *Det skjulte Nord-Norge*. Ad notam Gyldendal.
- Nergård, V. (2005). *Slekt og rituelt slektskap i samiske samfunn: Innspill til en psykodynamisk forståelse av sosialisering* [Doktoravhandling, Universitetet i Oslo]. Unipub. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2014072308057
- Nergård, V. (2011). Fler-foreldre-systemet i samisk barneoppdragelse. *Norsk pedagogisk tidskrift*, 95(1), 30-42. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2987-2011-01-04>
- NESH. (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora* (4. utg.). <https://www.forskningsetikk.no/globalassets/dokumenter/4-publikasjoner-som-pdf/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora>
- Nordland politidistrikt. (2017). *Overgrepene i Tysfjord: Erfaringer og funn fra politiets etterforskning*. http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2017/12/sluttrapport-tysfjord_endelig.pdf
- Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter. (2018). *Temarapport 2018: Vold og overgrep i samiske samfunn*. Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter. https://www.nhri.no/wp-content/uploads/2018/06/NNIM_temarapport_web.pdf
- Nustad, P. (2023). *Rasisme og andre uttrykk for gruppefiendtlighet*. . <https://dembra.no/no/utema/rasisme-antsemittisme-og-annen-gruppefiendtlighet/?fane=om-temaet&trekk=8>
- Payne, D., Olson, K. & Parrish, J. W. (2013). Pathway to Hope: an indigenous approach to healing child sexual abuse. *International Journal of Circumpolar Health*, 72(1). <https://doi.org/10.3402/ijch.v72i0.21067>
- Rugkåsa, M., Eide, K. & Ylvisaker, S. (2015). Kulturalisering og symbolsk mening i barnevernsarbeid. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 18(2), 82-95. <https://hdl.handle.net/10642/3188>
- Sámediggi/Sametinget. (2019). *Etiske retningslinjer for samisk helseforskning*. Sámediggi/Sametinget. Sámediggi/Sametinget. https://sametinget.no/_f/p1/iab4f8a7f-1c05-4f9f-a5e2-1d4f6196671d/etiske-retningslinjer-for-samisk-helseforskning-ny.pdf
- Sannhets- og forsoningskommisjonen. (2023). *Sannhet og forsoning - grunnlag for et oppgjør med fornorskningspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner*. Sannhets- og forsoningskommisjonen. <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/sannhets--og-forsoningskommisjonen/rapport-til-stortinget-fra-sannhets--og-forsoningskommisjonen.pdf>

- Saus, M. (2003). *Kontekstuelt barnevern: Barnevern i samiske landskap* [Universitetet i Tromsø]. Tromsø. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2016072008112
- Saus, M. (2010). Cultural competence and children in the North. I E.-L. Kronqvist & P. Hyvönen (Red.), *Insights and Outlouds: Children Research in the North* (s. 43-60). Oulu University Press. https://www.researchgate.net/publication/298790150_Insights_and_Outlouds_Childhood_Research_in_the_North
- Saus, M. (2019). Samene i Norge: Hvordan kan barnevernet ta hensyn til samenes rettigheter som urfolk? I I. Studsrød, V. Paulsen, I. Kvaran & K. Mevik (Red.), *Barnevernspedagog: En grunnbok* (s. 158-170). Universitetsforlaget.
- Saus, M. & Boine, E. M. (2008). *Kunnskapsstatus og kunnskapsbehov for barnevernet i samiske områder* (Bd. 2/2008). Barnevernets utviklingscenter i Nord-Norge.
- Saus, M., Salamonsen, A., Douglas, M., Hansen, K. L. & Thode, S. K. (2018). *Utredning om barnevern for den samiske befolkningen, innvandrere og nasjonale minoriteter i Norge: Kompetansehevende tiltak, kunnskapsmiljø og samiske barns særlige rettigheter*. UiT - Norges arktiske universitet. https://bibliotek.buudir.no/BUF/101/Utredning_om_barnevern_for_den_samiske_befolkningen_innvandrere_og_nasjonale_minoriteter_i_Norge_Kompetansehevende_tiltak_kunnskapsmiljo_og_samiske_barns_saelrige_rettigheter.pdf
- Scott, J. & Alwin, D. (1998). Retrospective versus Prospective measurement og life history in longitudinal research. I J. Z. Giele & G. H. Elder (Red.), *Methods of life course research : qualitative and quantitative approaches*. Sage publication. <https://doi.org/https://dx.doi.org/10.4135/9781483348919>
- Silviken, A. C., Berntsen, G. & Dyregrov, K. (2014). Etterlattes erfaringer med lokalt hjelpeapparat i samiske områder i Nord-Norge. *Sykepleien forskning (Oslo)*, 9(1), 36-42. <https://doi.org/10.4220/sykepleienf.2014.0026>
- Smith, A. (2005). *Conquest: Sexual violence and American Indian genocide*. South End Press. <https://doi.org/https://doi.org/10.1215/9780822374817>
- Statens Folkhälsoinstitut. (2010). *Bemötande av våldutsatta kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna: Delredovisning* (Bd. 2008/332). Statens Folkhälsoinstitut. <http://docplayer.se/1814445-Bemotande-av-valdsutsatta-kvinnor-som-tillhor-de-nationella-minoriteterna.html>
- Steine, I. M., Winje, D., Nordhus, I. H., Milde, A. M., Bjorvatn, B., Grønli, J. & Pallesen, S. (2017). Hvorfor tar det så lang tid å fortelle om seksuelle overgrep? *Psykologitidsskriftet.no*. <https://psykologitidsskriftet.no/fra-praksis/2017/01/hvorfor-tar-det-sa-lang-tid-fortelle-om-seksuelle-overgrep>
- Taylor, S. J., Bogdan, R. & DeVault, M. L. (2015). *Introduction to Qualitative Research Methods: A Guidebook and Resource* (4. utg.). John Wiley & Sons, Incorporated.
- Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (2014). *Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløp*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. <https://www.nkvts.no/rapport/vold-og-voldtekt-i-norge-en-nasjonal-forekomststudie-av-vold-i-et-livsløpsperspektiv/>
- Thoresen, S. & Myhre, M. (2014). Vold i barndommen. I S. Thoresen & O. K. Hjemdal (Red.), *Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløp*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Thoresen, S., Myhre, M., Wentzel-Larsen, T., Aakvaag, H. F. & Hjemdal, O. K. (2015). Violence against children, later victimisation, and mental health: A cross-sectional study of the general Norwegian population. *European Journal of Psychotraumatology*, 6(1). <https://doi.org/10.3402/ejpt.v6.26259>

- Thorslund, B. D. & Kiil, M. (2022). Ut av edderkoppnett med to tomme hender: Kvinners møte med hjelpetjenestene etter vold i nære relasjoner i samiske samfunn. <https://doi.org/10.23865/fof.v5.3812>
- Tronvoll, I. M., Moe, A. & Henriksen, J. E. (2004). *Hjelp i kontekst: Praksis, refleksjon og forskning*. Iðut.
- Turi, A. L. & Bals, M. (2011). Seksuelle overgrep: Refleksjoner etter overgrepene i Kautokeino. I G. T. Minde & B. L. Utsi (Red.), *Voldens mange ansikter i samiske lokalmiljø*. Norgga Sáráhká.
- Uttjek, M. (2008). *Prosjekt Dorvu – Dårvvo – Dårvvuo – Jearsoe – Trygghet*. . Sametinget. <https://www.sametinget.se/64205>
- Wallace, S., Nazroo, J. & Bécaries, L. (2016). Cumulative Effect of Racial Discrimination on the Mental Health of Ethnic Minorities in the United Kingdom. *American Journal of Public Health, 106*(7), 1294-1300. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2016.303121>
- Weaver, H. N. (2004). The Elements of Cultural Competence: Applications with Native American Clients. *Journal of ethnic & cultural diversity in social work, 13*(1), 19-35. https://doi.org/10.1300/J051v13n01_02
- Øverli, I. T. & Bergman, S. (2019). Vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep i samiske samfunn. I O. G. Lillevik, J. S. Salamonsen & I. Nordhaug (Red.), *Vold i nære relasjoner: Diskurser og fenomenforståelse*. Gyldendal.
- Øverli, I. T., Bergman, S. & Finstad, A.-K. (2017). "Om du tør å spørre, tør folk å svare": *Hjelpeapparatets og politiets erfaringer med vold i nære relasjoner i samiske samfunn*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. https://www.nkvts.no/content/uploads/2017/03/NKVTS_Rapport_2_2017_samiske_samfunn.pdf